

ська 3, Одеська 4), ячменю (Палідум 32). Перший на півдні України почав селекційну роботу з ярим ячменем та кукурудзою.

Семполовський Лев Людвигович (1868 - 1960рр.) - доктор філософських та природознавчих наук, працював на Уладово-Люлинецькій дослідно-селекційній станції Інституту цукрових буряків протягом 52 років (1898 - 1950 рр.).

Його ім'я невід'ємно пов'язане і початком розвитку селекції цукрових буряків у Росії, створенням високопродуктивних сортів урожайно-цукристого напряму і позбавленням вітчизняного буряківництва залежності від насіння зарубіжних насінницьких фірм. Визначивши основний напрям селекції оригінальних сортів (врожайно-цукристий), вчений широко застосовує різні види добору (груповий, індивідуальний, індивідуально-груповий), оцінку вихідного матеріалу за комплексом господарсько-цінних ознак тощо. І вже в 1910 р. сорт цукрових буряків Уладівський зайняв у сортовипробуванні серед 14 інших сортів 1-е місце.

Велика наукова роботи проводилась Л.Л. Семполовським із вирощування насіння сортів місцевої селекції. В кінці 20-х років Уладово-Люлинецька станція під керівництвом Л.Л. Семполовського репродукувала понад половини маточного насіння буряків від усієї кількості, що вироблялося на всіх станціях, а з середини 40-х років розпочався і експорт його за кордон (в основному до Франції).

Всього за роки своєї діяльності вчений створив 76 високопродуктивних сортів цукрових буряків, які висівались більше, ніж на 50 % площа колишнього СРСР

Січкар В'ячеслав Іванович - доктор біологічних наук, завідувач лабораторії селекції, генетики і насінництва сої Селекційно-генетичного інституту НААН. Один із перших розпочав селекцію сої на адаптивність (фотoperіодизм, холодо- та посухостійкість). Методи роботи: гібридизація і експериментальний мутагенез. Автор сортів Кіровоградська 5, Аркадія одеська, Одеська 124, Алтайр, Чорнобура, Білгородська 48, Білор, Вілія.

Сидорчук Валерій Іванович - селекціонер Білоцерківської дослідно-селекційної станції Інституту цукрових буряків НААН. Автор сортів вики ярої Білоцерківська 22, Білоцерківська 33, Білоцерківська 50, Білоцерківська 88, Білоцерківська 679 та ін.

Сидорчук Василь Іванович - кандидат с.-г. наук, завідувач відділу селекції, директор Поліської дослідної станції Інституту картоплярства.

В.І. Сидорчук - автор понад 30 сортів картоплі (Житомирянка, Поліська рожева, Зов, Берегиня, Божедар, Косень 95, Малич, Поліська 96, Дубравка, Поран та ін.), які користуються великим попитом як у суспільному, так і в індивідуальному секторі України та інших країн СНД завдяки високої урожайності, ранньостигlostі, відмінним смаковим якостям.

Під його керівництвом на дослідній станції відпрацьовано та удосконалено методи оцінки вихідного і гібридного матеріалу на стійкість проти

основних хвороб і шкідників (раку, картопляної нематоди, фітофтори, парші звичайної та ін.); важливе місце відводиться якісним споживчим властивостям тощо.

Скорик Віктор Варфоломійович - доктор сільськогосподарських наук, селекціонер Носівської дослідно-селекційної станції НААН. Основні теоретичні та практичні дослідження спрямовано на вивчення генетики короткостеблості та стійкості проти грибкових хвороб озимого жита, характеру мінливості, успадкування кількісних ознак, створення нових джерел та донорів короткостеблості, стійкості проти хвороб, високої урожайності та інших цінних ознак створення нових сортів інтенсивно по типу.

В.В. Скорик є автором 11 сортів озимого жита (Олімпіада 80, Богуславка, Боротьба, Воля, Київське 95, Струна та ін.), а також сорту пивоварного ячменю Стяг.

Соколов Борис Павлович (1897 — 1984 рр.) - академік ВАСГНІЛ, лауреат Ленінської і Державної премій, Герой Соціалістичної праці, завідував відділом селекції кукурудзи Інституту кукурудзи УААН.

Ленінську премію присуджено у 1963 р. за створення високоврожайних сортів і гібридів кукурудзи та переведення їх насінництва на стерильну основу. Своїми багаторічними дослідженнями з використання гетерозису кукурудзи він вніс значний вклад у розвиток біологічної наук.

Автор першого вітчизняного гібриду кукурудзи Первенець; всього ж створено понад 30 сортів і гібридів цієї культури (серед них - Дніпровський 201 МВ, Дніпровський 310МВ та ін.).

Соколов В'ячеслав Михайлович - член-кореспондент НААН, кандидат с.-г. наук, директор Селекційно-генетичного інституту НААН.

Під науковим керівництвом і при безпосередній участі В.М. Соколова в Головному селекційно-генетичному центрі країни проводяться дослідження з генетики кількісних ознак кукурудзи, вивчення природи і використання гетерозису в селекції кукурудзи, визначення комбінаційної здатності самозапилених ліній за господарсько-цінними ознаками і властивостями та використання методів біохімічної генетики в селекції й насінництві кукурудзи, удосконалення методики сортовипробування, вивчення можливостей прогнозування здатності насіння кукурудзи до тривалого зберігання та ін. Серед найважливіших розробок останніх років - новий напрям селекції кукурудзи на підвищений рівень адаптивності. В.М. Соколов - автор понад 20 гібридів кукурудзи

Солодюк Наталя Володимирівна - доктор с.-г. наук, професор, головний науковий співробітник Інституту землеробства УААН.

Солодюк Н.В. вперше було встановлено механізми та специфічність дії хімічних супермутагенів, рентгенівських та гамма-променів на люпин. Розроблено методи і методики отримання мутантних форм, вивчення їх і проведення класифікації. Одержано багатий вихідний матеріал для селекційної роботи та створено нові сорти кормового люпину: Вимпел, Мартін

2, Копилівський, Мотив 369, Індустріальний, Промінь, Борки, Чернігівець, Обрій та ін.

Тарасенко Любов Калинівна - доктор біологічних наук, професор, завідувач відділу селекції круп'яних культур Інституту землеробства УАН, член бюро міжнародної асоціації і гречки IBRA.

Основним напрямом досліджень є розробка наукових основ селекції гречки щодо генетики кількісних ознак, компонентів системи розмноження гречки - самонесумісності та її використання, створення інbredних ліній та застосування ефекту гетерозису в селекції цієї культури. Вагома практична реалізація теоретичного доробку — створення сортів гречки Київська, Астра, Любава, Лілея, Українка, які займають понад 70 % площ під цією культурою в Україні.

Л.К. Тараненко вперше у світі розроблено метод подолання міжвидової несумісності гречки, на який отримано патент з пріоритетом.

Тарасенко Тимофій Євдокимович (1898 - 1983 рр.) - лауреат Державної премії СРСР, премії імені В.Я. Юр'єва, заслужений агроном УРСР, завідував відділом селекції Донецької обласної сільськогосподарської дослідної станції.

Більше як піввіку займався селекцією ячменю. Автор сортів ярого ячменю Донецький 591, Донецький 576, Донецький 650, Донецький 4, Донецький 6, Донецький 8; у співавторстві з іншими селекціонерами ним виведено сорт вівса Артемівський 1 і гібрид кукурудзи Донецький 1.

Тимчук Віктор Михайлович - кандидат біологічних наук, член-кореспондент Інженерної академії України за спеціальністю хімічні технології та інженерна біотехнологія, старший науковий співробітник відділу генетики Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва. Наукову діяльність спрямовано на розробку технологій генетичного поліпшення якості рослинної продукції і практичне створення високоякісних сортів та гібридів кормового, харчового і технічного призначення. Автор двох гібридів цукрової (F1, Дебют) та сорту розлусної (Ерлікон) кукурудзи, ряду сортів цибулі (Ткаченківська, Веселка, Харківська 82, Буран, Глобус), співавтор гібриду соняшнику, сортів гороху та сої з поліпшеною якістю продукції.

Чекригін Петро Михайлович - кандидат сільськогосподарських наук, завідував лабораторією селекції зернобобових культур Інституту рослинництва ім. В.Я.Юр'єва.

Теоретичні та практичні дослідження П.М. Чекригіна спрямовано на удосконалення методики селекції гороху та створення нових конкурентоспроможних сортів гороху зернового, зерноукісного та укісного напрямів: Харківський 74, Харківський вусатий, Вусатий 90, Резонатор, Харківський 302, Інтенсивний 92 та ін.

Чучмій Іван Петрович (1934 - 2004 рр.) - доктор сільськогосподарських наук, професор, лауреат Державної премії СРСР, премії ім. В.Я. Юр'єва, завідував кафедрою генетики, селекції та насінництва Уман-

ської сільськогосподарської академії, лабораторією селекції та насінництва кукурудзи при кафедрі.

Під керівництвом та за безпосередньою участю І.П. Чучмія створено понад 40 сортів і гібридів кукурудзи (високопродуктивні ранньо- і середньостиглі гібриди Колективний 244 МВ, Ювілейний 60 МВ, Колективний 210, Колективний 210 АТВ, Колективний 101 ТВ та ін.), ячменю (Черкаський 240), озимої пшеници (Киянка).

І.П. Чучмієм розроблено і впроваджено у селекційну практику кукурудзи та озимої пшеници основи мутаційної селекції, запропоновано і значною мірою реалізовано моделі і типи скоростиглих гібридів кукурудзи для Лісостепу і Полісся України, вивчено генетичні ресурси та підібрано донори пінних ознак для створення нового вихідного матеріалу цих культур тощо.

Шевченко Анатолій Михайлович - академік НААН, член-кореспондент Російської академії наук, доктор сільськогосподарських наук, лауреат Премії Ради Міністрів України, завідувач відділу селекції Луганського інституту агропромислового виробництва.

У результаті багаторічних досліджень під керівництвом та за безпосередньою участю Л.М Шевченка розроблено генетичні основи і методику нового напряму в селекції гороху - на поєднання комплексу господарсько-цінних ознак із підвищеною технологічністю (стійкістю до обсипання насіння, вилягання рослин, стовбуріння). Вперше у вітчизняній та зарубіжній практиці створено та впроваджено у виробництво стійкі проти обсипання високоврожайні сорти гороху Неосипаючий 1, Труженик, Надійний, Первоцвіт, Тенакс, Напарник, Донбас, придатні для прямого комбайнування - Вусач, Беркут та ін. Створені акад. Шевченком А.М. сорти гороху вирощуються у зарубіжних країнах на площі біля 1,5 млн. га

А.М. Шевченко є автором сортів озимої вики Ворошиловградська, сочевиці Луганчанка, нуту Луганець, Смачний.

Шулиндін Андрій Фролович (1909-1983рр.) - доктор сільськогосподарських наук, професор, завідував відділом тритикале Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва.

Основними досягненнями А.Ф. Шулиндіна є науково-теоретичні розробки у галузі віддаленої гібридизації та поліплоїдії культурних злаків. Здійснено гібридизацію між ярими сортами твердої та озимими м'якої пшениці, в результаті чого одержано нові форми озимої твердої пшениці, досліджено питання генетики зимостійкості, життездатності рослин тощо. А.Ф. Шулиндіним та його учнями синтезовано озимі амфідиплоїди з участю озимої твердої, м'якої пшениці й жита, відомі як тритикале: Амфідиплоїд 1 Амфідиплоїд 201, Амфідиплоїд 206 та ін..

Шульга Михайло Сергійович (1904 - 1976рр.) - кандидат сільськогосподарських наук, працював завідувачем відділу селекції зернобобових культур Уладово-Люлинецькій селекційно-дослідної станції Ін-

ституту цукрових буряків НААН. Автор сортів гороху Уладівський 6, Уладівський 8, Уладівський ювілейний, Уладівський 10.

Юр'єв Василь Якович (1879 - 1962р.) - почесний академік ВАСГНІЛ, академік АН України, лауреат Державної премії СРСР, двічі Герой Соціалістичної праці, очолював Український науково-дослідний інститут рослинництва селекції та генетики - нині Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва.

Основним напрямом його досліджень - теоретичні та практичні питання селекції та насінництва с.-г. культур: створення нового вихідного матеріалу, гібридизації, добори, селекція на урожайність, стійкість проти хвороб та шкідників, зимо- та посухостійкість, якість зерна, насінництво.

В. Я. Юр'єв особисто і в співавторстві створив 21 сорт найважливіших зернових культур: озимої пшениці (Еритросперум 917, Ферругінеум 1239), ярої пшениці (Народна, Харківська 46), озимого жита (Харківське 194, Харківська 55); ярого ячменю (Європеум 353, Ювілейний, Харківський 306), квасолі (Харківська 4).

Яшовський Іван Вікторович (1919 - 2005 рр.) - доктор сільськогосподарських наук, професор, завідував лабораторією селекції проса в Інституті землеробства УААН.

Під науковим керівництвом І.В. Яшовського та з його безпосередньою участю виконано широкий комплекс експериментальних і теоретичних досліджень з генетики зернових, круп'яних культур (зокрема удосконалення імунологічних систем геномів злакових рослин, що контролюють стійкість проти сажки на прикладі расоспецифічної стійкості проса) і кукурудзи, що забезпечило значне підвищення результативності практичних селекційних робіт.

Автор 8 впроваджених у виробництво сортів проса (Радуга, Рубін, Сонячне, Янтарне, Київське 87, Сяйво, Лісове та ін.) та 2 сортів гречки, 6 винаходів на способи селекції ті. насінництва тощо.

ПРОГРАМОВАНИЙ САМОКОНТРОЛЬ

Для закріплення матеріалу, викладеного у цьому посібнику, слід провести програмований самоконтроль знань. Робиться це так: на аркуш паперу заносять номер завдання, потім номер запитання, а в рядку через риску заповнюють правильну відповідь (номер аргументу для відповіді). Після цього порівнюють відповідність записаних відповідей на кожне запитання зі змістом тексту.

ЗАВДАННЯ 1. Назвіть, будь-ласка, завдання, які поставлено перед селекціонерами щодо створення нових сортів різних культур.

Аргумент для відповідей

Створити сорти, стійкі до несприятливих факторів середовища, хвороб, шкідників. Культури з високою якістю продукції і потенційною врожайністю, ц/га

1. Озима пшениця	1. 25-30
2. Яра пшениця	2. 40-45
3. Озиме жито	3. 50-60
4. Ячмінь	4. 55-65
5. Кукурудза без зрошення	5. 70-80
6. Кукурудза на зрошенні	6. 80-90
7. Кукурудза ранньостигла	7. 90 - 100
8. Горох	8. 120-130
9. Інші зернобобові	
10. Соняшник	
11. Картопля*	
12. Цукрові буряки*	

*вільне конструювання відповіді

ЗАВДАННЯ 2. Досягнення селекціонерів

Назвіть прізвища селекціонерів, які займаються (займались) селекцією нижче названих культур

Аргументи для відповідей

Культури	Селекціонери	
1. Озима пшениця	1. Алексєєва О.С.	12. Тараненко Л.К.
2. Яра пшениця	2. Гаркавий П.Х.	13. Шевченко А.М.
3. Озиме жито	3. Долгушин Д.О.	14. Шулиндін А.Ф.
4. Тритикале	4. Зайка С.П.	15. Чучмій І.П.
5. Ячмінь	5. Кириченко Ф.Г.	16. Яшовський І.В.
6. Кукурудза	6. Моргун В.В.	17. Розвадовський А. М.
7. Гречка	7. Неговський М.О.	18. Литвиненко М.О.
8. Горох	8. Пустовойт В.С.	19. Голік В.С.
9. Просо	9. Ремесло В.М.	20. Вітвіцький М.А.
10. Соняшник	10. Соколов Б.П.	21. Лінчевський А.А.
11. Цукровий буряк	11. Скорик В.В.	22. Дзюбецький Б.В.
		20. Рябчун В.К
		21. Лиценко С.П
		22. Роїк М.В.